

Lat oss som brøder saman bu

Sammendrag

Under den annen verdenskrig fikk Norge humanitær hjelp fra Sverige, blant annet gjennom Svenska Norgehjälpen. Hjelpen var av stor betydning, både materielt og mentalt.

Berit Tveit

berit.tveit@broadpark.no
Postboks 3555 Fyllingsdalen
5845 Bergen

Jeg var 13 år og alene i Doktorgården med to småsøsken. Far, distriktslegen, og mor var tatt av tyskerne. Slekten trådte til, og vi havnet i Oslo. Jeg forstod fort hvorfor mor hadde sendt så mange pakker med mat dit. Fenomener som det å stå i kø for melk og ynkelig småsild var ukjente for meg, og sild stekt i tran var vanskelig å spise. Men noe av det nye var også godt: Mine søskenbarn fikk suppe på skolen og fortalte om god smak og kjøttbiter – «svenskесuppe». Jeg hørte ordet Svenska Norgehjälpen for første gang.

Fra Sverige kom både penger og pakker. Det hjalp godt. Jeg husker en stor eske med havregryn, mel og sukker. Husmor forvaltet varer og penger, men én ting fikk jeg selv disponere over: et stykke såpe. Ikke den vante blokken av illeluktende skurepulver som kaltes B-såpe, men skikkelig myk, velduftende såpe som laget skum. Jeg brukte den hver søndag i flere måneder og luktet på den innimellom med stor glede. Såpen fortalte meg at noen «utenfor» hadde omsorg for oss og ville oss vel.

Store hjelpetiltak måtte foregå med okkupasjonsmaktens viten og godkjenning. Det ble ikke friksjonsfritt. Pakker ble konfiskert av tyskerne, og nazistene prøvde å få makt over organisasjonen. Men gjennom en vanskelig balansegang klarte lederne å holde hjelpesendingene i gang og holde dem nøytrale. Dette blir ikke mindre imponerende av at deler av hjelpen foregikk i det skjulte, såkalt illegalt. Penger og varer ble stillferdig kanalisert til Hjemmefronten eller med adresse til familier hvis forsørger var fengslet av tyskerne. Slik virk-

somhet var forbudt og ble straffet hardt hvis den ble oppdaget (1). Visse pakker ble det ikke snakket så mye om. Selv barn lærte seg diskresjonens kunst den gang.

Hjelpen stoppet ikke med freden i mai 1945. Politiske fanger og deres familier fikk sykehjelp og sykehusopphold i Sverige betalt av Svenska Norgehjälpen. Jeg var på sykehus der høsten 1945 og våren 1946. Der var det også norske poliomyelittpasienter. Noen av dem hadde hatt bruk for «jernlunge», den tids respirator. Norge hadde ikke kapasitet til å yte slikt til alle som trengte det, ble det sagt. To av dem jeg møtte, hadde vært på sykehuset i over et år, altså fra 1944. Reiser til og fra sykehuset kunne betales i norske penger. Valutarestriksjoner tillot veksling til svenske penger, kr 150 ved hver reise. Med litt omtanke var det nok til en ukes forbruk til mat, husvære, transport, et par kinobilletter og noen klær til barna. Det ble få familiebesøk.

Medisinsk betydning

Egentlig sult var det lite av i Norge. På landsbygden og langs kysten merket vi mest tapet av «luksus» som sukker, hvetemel, kaffe og sjokolade. Men i byene var det for lite av alt. Kjøtt, dyrking av poteter og grønnsaker på plener, hold av «villagriser» og kaniner tok tid og krefter. Svenskесuppen ble delt ut i byer og tettsteder. Kombinasjonen av for lite mat, dårlige klær og generelt «stress» førte til tretthet, nedsatt arbeidsevne og økt mottakelighet for infeksjoner (2). Sulfatabletter fantes. Jeg var blant de første norske sivile som fikk penicillin da jeg ble behandlet i Sverige høsten 1945. Hjelpen fra Sverige (og Danmark) var sannsynligvis nok til å øke gjennomsnittet av forsyninger fra «klart for lite» til «i minste laget» og dermed til å bedre folkehelsen betydelig. Den mentalhygieniske effekten var svært stor. En slags langvarig krisepsykiatrisk behandling, gitt så nøkternt og vel planlagt at det ble lett å ta imot, og nettopp derfor hadde så god effekt.

Sykehusenes situasjon var vanskelig på grunn av bombing, hel eller delvis tysk overtakelse, mangel på utstyr og leger, epidemier, særlig difteri, og betydelig lavere bevilgninger fra det offentlige (2). Den svenske assistansen var igjen pragmatisk: God behandling ved poliomyelitt, ikke minst av dem som trengte jernlunge, krevde mye tid og personale. De norske ressurser kunne anvendes bedre til «alt det andre».

Svenska Norgehjälpen samlet inn 60 millioner svenske kroner. Det var en svært stor sum. Pengene kom fra vanlige svensker, fra sangkor, misjonsforbund og bilklubber.

Nordmenn var, og er, takknemlige for hjelpen fra Sverige, men har ikke vært så opptatt av å gjøre gjengjeld. Det var jo mellom brødre, dette. Men det er viktig å vise at hjelpen nyttet, og at vi har gleden med oss fremdeles.

Litteratur

1. Ekman S, Grimnes OK. Broderfolk i ufredstid. Oslo: Universitetsforlaget, 1991.
2. Gogstad AC. Helse og hakekors. Bergen: Alma Mater forlag, 1991.